

ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ ЧОПИК
(до 80-річчя вченого)

4 червня 2009 р. виповнилося 80 років від дня народження і 55 років наукової, педагогічної та громадської діяльності доктора біологічних наук, професора, дійсного члена Академії наук вищої школи України, члена Українського ботанічного товариства, Українського товариства охорони природи, відомого в Україні та за її межами вченого-ботаніка, флориста, систематика, еколога, фітосозолога Володимира Івановича Чопика.

Народився В.І. Чопик у с. Терєбля Тячівського району Закарпатської області. Він належить до покоління закарпатців, яке пережило три соціально-політичні державні режими, що суттєво позначилося на їхній освіті, вихованні та менталітеті. Навчання в «народній школі», горожанській школі та гімназії здійснювалося за чехословацькою та угорською системами освіти, де основними показниками успішності були іспити з історії цих країн, з чеської, угорської, французької й латинської мов. Після возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною всіх учнів 4—5 класів горожанської гімназії було переведено до 8-го класу новостворених середніх шкіл. У результаті цих реформ загальна середня освіта здобувалася протягом 12—13 років.

Адаптація до нової радянської системи навчання не була простою. Найскладнішим виявилось вивчення російської абетки. Закінчивши середню школу з одною четвіркою, у 1948 році В.І. Чопик вступив на біологічний факультет Ужгородського університету, спеціалізуючись на кафедрі ботаніки. Після закінчення вузу в 1953 р. він обіймав посаду старшого наукового співробітника Ужгородського ботанічного саду. Це сприяло

знайомству молодого дослідника з багатьма відомими на той час ботаніками: академіком АН СРСР В.Б. Сочавою, професором В.Г. Хржановським, А.І. Барбаричем, яких він супроводжував під час ботанічних екскурсій по Карпатах, що й визначило його подальші наукові інтереси. Восени 1954 р. Володимир Іванович вступив до аспірантури Інституту ботаніки АН УРСР, де під керівництвом доктора біологічних наук, професора М.І. Котова підготував і захистив (1958 р.) кандидатську дисертацію на тему «Флора й рослинність західної частини Українських Карпат».

Після нетривалої роботи в Президії Академії наук України на посаді наукового консультанта Відділення біології В.І. Чопик стає науковим співробітником Центрального ботанічного саду АН УРСР, куди його запросив тодішній директор академік М.М. Гришко, доручивши Володимиру Івановичу завершення будівництва ботаніко-географічної ділянки «Карпати», розпочатої професором О.І. Соколовським. Упродовж десятирічної праці на цій ділянці В.І. Чопик здійснив одинадцять експедицій у Карпати, звідки завозив живий посадковий матеріал і насіння для поповнення колекції «Карпат київських». Разом з тим він зібрав гербарій, який нараховує понад 2500 гербарних аркушів, чим поповнив гербарні колекції Центрального ботанічного саду, Інституту ботаніки АН України та БІН АН СРСР.

У зв'язку з підготовкою до написання «Визначника рослин Українських Карпат» у 1969 р. В.І. Чопика переводять на посаду старшого наукового співробітника Інституту ботаніки. Тут він інтенсивно продовжує дослідження флори Карпат, здійснює експедиційні поїздки в Чехословаччину і Польщу для ознайомлення з флорою Західних Карпат. Неодноразові експедиції на Кавказ, до Середньої Азії дали змогу зібрати матеріал для з'ясування ботаніко-географічних зв'язків та флоро-генетичної спорідненості флор цих гірських систем із флорою Карпат, що відображено в його публікаціях. На підставі цих досліджень Володимир Іванович підготував і в 1973 р. захистив докторську дисертацію на тему «Аналіз високогірської флори Українських Карпат». У 1976 р. виходить друком його монографія «Високогірська флора Українських Карпат», а через рік — «Визначник рослин Українських Карпат» за редакцією В.І. Чопика та серія інших публікацій, зокрема з охорони рідкісних рослин. Флористичне багатство Карпат Володимир Іванович досліджував не лише як ботанік, а й як уродженець і патріот цього краю.

Часто на вчених радах Інституту ботаніки АН України його директор, академік Дмитро Костянтинівич Зеров, наголошував, що найбільше ботаніків для України дав мальовничий і флористично цікавий басейн ріки Тереблї, що в Закарпатті: Буштин — В.І. Комендара; Вонігів — І.М. Григору; Теребля — В.І. Чопика; Кричов — С.М. Стойка.

На підставі вивчення флори, аналізу ендеміків і реліктів Володимир Іванович висунув нову гіпотезу щодо походження, шляхів формування високогірської флори Карпат та її флоро-генетичних зв'язків з флорами гірських систем Європи. Впродовж багатьох років дослідник вивчає флористичне різноманіття

Карпат, займається питаннями охорони та екології реліктових раритетних видів. Це дало змогу заявити видатному ботанікові сучасності Р.В. Камеліну на сторінках «Ботанического журнала», що завдяки згаданим публікаціям «... флора Карпат одна из наиболее изученных на данном этапе региональных флор Советского Союза».

Володимир Іванович є фундатором наукових досліджень у галузі охорони видового різноманіття рослинного світу України, що відображено в його численних публікаціях 1963—2009 рр. Він запропонував і обґрунтував нові напрями досліджень у фітосозології: аутфітосозологію (охорона окремих видів рослин) та синфітосозологію (охорона рослинних ценозів). Підсумком цих досліджень є публікація у співавторстві з іншими науковцями першої «Червоної книги України» (1980 р.) за його редакцією та співавторство вченого в першому і другому випусках «Красной книги СССР». У співавторстві з академіком А.Л. Тахтаджяном брав участь у випуску зведення для території СРСР рідкісних й ендемічних видів Європи (перше і друге видання, 1976, 1983 рр.). З метою збагачення флористичних знань щодо регіону Центрально-Східної Європи професор В.І. Чопик наладив творчі зв'язки з чеськими (проф. Достал, д-р Голуб), польськими (проф. Корнаш, д-р Денисюк), угорськими (проф. Шоу, д-р Яворка) та іншими закордонними ботаніками.

У 1972 р. за рекомендацією професора Ленінградського університету О.І. Толмачова Володимира Івановича введено до складу авторського колективу фітохорологів СРСР, який разом з науковцями 30-ти європейських країн розпочав публікацію багатотомного пан'європейського видання «Atlas florae Europaeae». Сьогодні професор В.І. Чопик є членом Головного редакційного комітету і співавтором усіх опублікованих 14-ти томів «Атласу флори Європи»: т. I (1972) — т. XIV (2007). Участь у цьому виданні науковців інших університетів і наукових установ поклала початок формуванню хорологічної школи в Україні. У 1975 р., обіймаючи посаду завідувача відділу систематики і географії рослин Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР, В.І. Чопик започаткував новий напрям досліджень в Україні — хорологічне вивчення флори, що передбачував випуск багатотомної «Хорології флори України».

У 1978 р. професора В.І. Чопика запрошують очолити кафедру вищих рослин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Як талановитий педагог, ботанік, еколог В.І. Чопик щедро ділиться своїми знаннями зі студентами, магістрантами, аспірантами і докторантами. Кафедра в часи його керівництва зосередила увагу на вивченні флори Середнього Придніпров'я, результатом чого є випуск «Конспекту флори Середнього Придніпров'я».

Поєднуючи завідування кафедрою з посадою декана біологічного факультету цього ж університету, Володимир Іванович продовжує інтенсивні наукові дослідження й узагальнення накопичених і осмислених з нових позицій отриманих даних. Він доходить висновку, що всі дотеперішні спроби не можуть не тільки запобігти, а й навіть призупинити неминучу деградацію довкілля та знищення видів рослин і тварин, оскільки ці підходи базуються на технократичній

парадигмі розвитку цивілізації. Необхідні нові підходи, нове біологічне мислення, нова парадигма, яка передбачала би перехід від антропоцентризму (примат інтересів людини) до біоцентризму (примат охорони всіх форм життя на Землі).

Слід окремо відзначити плідну роботу В.І. Чопика з підготовки висококваліфікованих спеціалістів-ботаніків нової генерації, які продовжують дослідження в усіх куточках України та за кордоном. Високий інтелект ученого у сфері науки та загальноосвітньої культури дає підстави говорити про те, що професор В.І. Чопик є визначною постаттю в сучасній ботанічній науці і продовжує плідно працювати, виховуючи молодих фахівців для потреб нашої держави. І сьогодні Володимир Іванович бере активну участь в експедиційних дослідженнях різних флористичних регіонів, у тому числі й високогір'я Українських Карпат. Надзвичайно велика любов до природи, незбагнений оптимізм та вражаюча працездатність завжди викликали захоплення в учнів Володимира Івановича, який, незважаючи на своє 80-ліття, з легкістю і впевненістю долає гірські вершини Карпат.

Лекції В.І. Чопика відзначаються змістовністю, а за відгуками студентів — живим і цікавим викладом інформаційного матеріалу. Фундаментальний класичний курс систематики рослин лектор вміло доповнює новими науковими даними.

Володимир Іванович є носієм української культури, він постійно бореться за чистоту української мови. Його багатобарвна вишукана мова викликає захоплення у студентів та аспірантів, які слухають його лекції. В.І. Чопик не лише науковець, а й глибоко відданий патріот України. Його обізнаність у різних сферах української культури викликає пошану у студентів та викладачів вищої школи. В.І. Чопик став взірцем педагога-новатора для всіх його учнів, котрі низько вклоняються своєму Вчителю за глибину викладу навчального та наукового матеріалу, мудрість і великий життєвий досвід. Володимир Іванович підготував 18 кандидатів і докторів наук, які працюють у вищих навчальних закладах, науково-дослідних інститутах НАН України та за кордоном.

Упродовж своєї творчої діяльності В.І. Чопик бере активну участь у громадському і науковому житті як член редколегій багатьох наукових журналів та збірників України, відповідальний редактор міжвузівського збірника «Проблеми общей и молекулярной биологии» та інших фахових видань, член Українського ботанічного товариства, Українського товариства охорони природи, член спеціалізованих учених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій. В.І. Чопик нагороджений відзнакою «Відмінник народної освіти УРСР» (1982), він — лауреат премії імені Тараса Шевченка Київського національного університету (1999), Соросівський професор (1997). Багато сил та енергії Володимир Іванович віддає роботі на посаді Головного вченого секретаря та члена президії АН ВШ України.

Від 2007 р. й донині професор В.І. Чопик очолює кафедру екології та фізіології рослин біологічного факультету Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка.

Володимир Іванович є автором понад 200 наукових праць, зокрема 16 монографій, навчальних посібників, наукових довідників, опублікованих у Києві, Москві, Ленінграді (нині Санкт-Петербург), Великій Британії, Фінляндії, Болгарії, Словаччині.

Від імені численних друзів і колег Володимира Івановича бажаємо ювіляру карпатського здоров'я, творчої наснаги, подальших успіхів у навчанні та вихованні молоді ботанічної зміни, вивченні та збереженні фітогенофонду України.

С.М. СТОЙКО, М.М. БАРНА